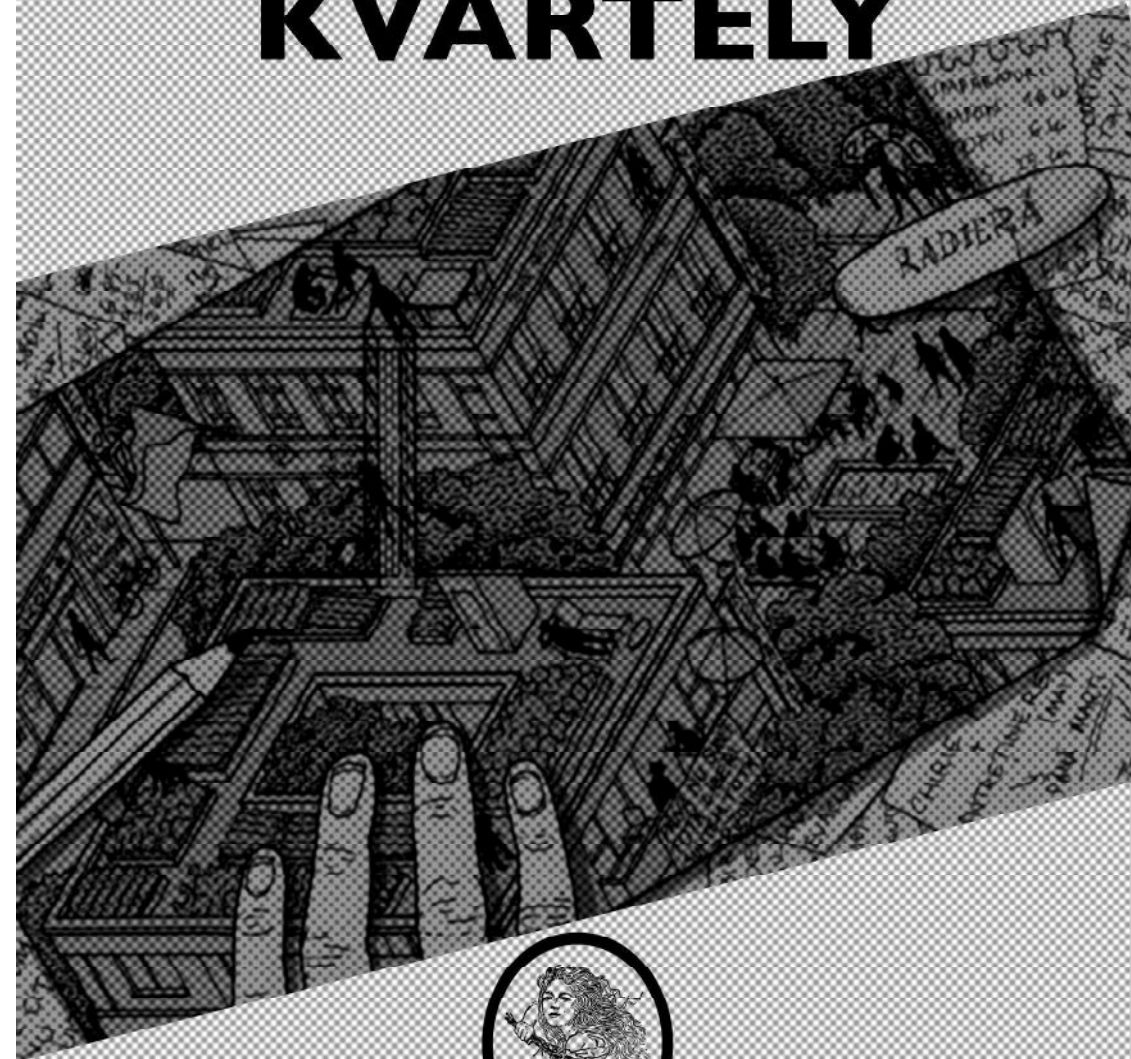

Carolina Vozian

KÖNYV, KÉGLI, KÉREG, KUCKÓ, KVÁRTÉLY

Feminista fordítássorozatunk motatóját - A hallgatásod nem véd meg - Audre Lorde afroamerikai leszbikus feminista szerzótól kölcsönöztük. A sorozatban különböző nemzetközi és romániai interszekcionális, antirasszista és antikapitalista feminista esszék, elemzések és manifesztumok magyar fordításait közöljük, melyek a cinkos csend helyett a meghallgatást, az elhallgatás helyett a felszólalást és a párbeszédet kívánják katalizálni.

A Szabad Oldalak kollektíva tisztában van a fizikai könyvek ökológiai hatásával, ezért emlékeztetjük aszt hogy:

Oszd meg

a könyveid szeretteddel a családból vagy a közösségből.

Ajándékozd el

a könyveket, amelyekre már nincs szükséged.

Ne dobd el

soha a könyveket, még ha megrongálódtak sem. Valaki másnak örömet okozhat.

Javítsd meg

Keríts időt, hogy megjavíts egy könyvet és adj esélyt, hogy másokhoz eljusson.

Csak azt vedd meg, amire szükséged van

Ne vásárolj könyveket dísznek. Azt vedd meg, ami tényleg érdekel.

pagini-libere.ro

facebook.com/editurapaginilibere

instagram.com/paginilibere

editurapaginilibere@protonmail.com

A Pagine Libere (Szabad Oldalak) egy anarchista kiadó.

Decentralizált, autonóm és horizontálisan szerveződő kollektíva. Román és – alkalomadtán – más nyelvű nyomtatványaink (könyvek, brosúrák, fanzinek) kiadásával az a célunk, hogy a jelenlegi kapitalista és autoritárius rendszernek ellenállni képes személeteket és gyakorlatokat népszerűsítsünk, ösztönözzünk.

A libertárius hagyományban a pamflet, a rejtve és titkon nyomtatott kiadványok gyakran közkezen forogtak, szabadon. A Pagine Libere Kiadó folytatni kívánja ezt a hagyományt és arra bátorít mindenkit, hogy használja, adaptálja és – ha indokolt – módosítsa szövegeinket. Az egyetlen kitétel az, hogy mindez ne kereskedelmi célból történjen. Arra kérjük azokat, akik az általunk kiadott anyagokat vagy az azokból kiragadott részleteket használják, amennyiben lehetséges, jelezzék a forrást.

A szem egy önszerveződő és nem hierarchikus romániai, magyar nyelvű társadalomkritikai és kulturális online folyóirat.

Elméleti, tudományos és kritikai publikációinkon keresztül szociális problémákra igyekszünk reflektálni. Erdélyi folyóiratként abban a sajátos helyzetben vagyunk, amely lehetővé teszi, hogy összekötő kapocsként működhessünk a magyar és a román kritikai kultúra, valamint a határon inneni és túli magyar nyelvterületek és más európai kritikai kezdeményezések, publikációs felületek és politikailag aktív csoportok között.

aszem.info

facebook.com/aszempont

aszempont@gmail.com

Már megjelent:

BROSÚRÁK:

I. Románul

1. *A. Răvășel* – Mircea Rosetti
2. *Adrian Tătăran* – Panaït Mușoiu
3. *Andie Nordgren* – Anarhia relațională (introducere de hopancarusel)
4. *bell books* – Să înțelegem patriarhatul
5. *Carolina Vozian* – Carte, cocon, cochilie, cameră, chirie
6. *Colin Ward* – Anarhismul ca teorie a organizării
7. *CrimethInc* – Vot vs. Acțiune Directă
8. *Cristian-Dan Grecu* – Csipike – piticul comunist
9. *David Graeber* – Ești un anarhist? Răspunsul te-ar putea surprinde!
10. *Dennis Fox* – Anarhism și psihologie
11. *Necunoscut* – Slogane din mai 68
12. *Emma Goldman* – Căsătorie și iubire
13. *Emma Goldman* – Gelozia: cauze și posibile remedii
14. *Emma Goldman* – Nu există Comunism în URSS
15. *Errico Malatesta* – Anarhia
16. *Giorgio Agamben* – De la un stat al controlului către un praxis al puterii destituate
17. *Institutul pentru Studii Anarhiste* – Genul
18. *Ionuț-Valentin Cucu* – Kurzii, între naționalism identitar și federalism libertar
19. *Martin Veith* – Neobosít! Iuliu Neagu-Negulescu
20. *M.E.K.A.N.* – Demoni Dansatori: cugetări provizorii asupra mișcării free party siciliene
21. *Mikhail Bakunin* – Catehism revoluționar
22. *Murray Bookchin* – Municipalismul libertar
23. *Philip Riehlín* – 10 reguli pentru o societate non-violentă
24. *Piotr Kropotkin* – Ordinea
25. *Robert Graham* – Ideea generală a Revoluției la Proudhon
26. *Veda Popovici* – Poliția Ucide! Practici și principii pentru o solidaritate feministă anti-represiune
27. *Vlad Brătuleanu* – Anarhismul în România

II. Magyarul

1. *bell books* – Feminista politika
2. *bell books* – Megérteni a patriarhátust

3. *Carolina Vozian* – Könyv, kégli, kéreg, kuckó, kvártély
4. *Giorgio Agamben* – Az ellenőrző államtól a destituáló hatalom praxisáig
5. Határokon átvélő feminista manifesztum
6. *Murray Bookchin* – Libertárius municipalizmus

III. Angolul

1. *Cosmin Koszor-Codrea* – Science popularization and Romanian anarchism in the nineteenth century
2. *Cristian-Dan Grecu* – Csipike – the Communist Pipsqueak
3. *M.E.K.A.N.* – Ecstasy in the time of cholera
4. *Vlad Brătuleanu* – A Brief History of Anarchism in Romania

IV. Franciául

1. *Veda Popovici* – La Police assassine ! Pratiques et principes pour une solidarité féministe contre la répression.

KÖNYVEK:

I. Románul

1. Nicolas Trifon: un parcours libertar internaționalist – interviuri
2. *Iuliu Neagu-Negulescu* – Arimania
3. *Mikhail Bakunin* – Dumnezeu și Statul

láttatni a saját könyvemben. Azt a versenyt, amelybe a szegény ember éhesen, nehéz terhekkel megrakodva lép be, olyanok mellett, kik találmra választattak ki, kik minden hájjal meg vannak kenve, jóltápláltak, s megfelelően edzettek.

Így kezdődik a verseny. Egyenlőtlen körülmények között. Hogyan lesz vége?

Cella Serghi: Pe firul de păianjen al memoriei [A memória pókhálóján]

*Fordította Nagy Krisztina
Az eredetivel egybevetette Szilágyi Botond*

A szöveg román nyelven a *Cutra* feminista folyóiratban olvasható¹, a Ioana Vlad gondozásában megjelenő *Munkáról és lakhatásról* elnevezésű szövegsorozat részeként. Alex Horghidan illusztrációival

A Határokon átívelő manifesztum és bell books Megérteni a patriarchátust című szövege után a romániai, és tágabban a kelet-európai, helyi körülményekre fókuszáló írással folytatjuk A hallgatásod nem véd meg mottójú feminista fordítássorozatunkat. Alábbi esszéjében, Carolina Vozian, Bukarestben élő író és dramaturg, a lakhatás és alkotás összefüggéseit vizsgálja meg posztoszocialista és neoliberais kapitalista társadalmainkban.

Virginia Woolf észrevétele, miszerint az alkotás lehetősége összefüggésben áll anyagi körülményeinkkel, azaz saját szoba és megélhetés nélkül aligha válhatunk (elismert és sikeres) alkotókká, magyarázatként szolgált, hogy miért nem léteznek vagy vannak kevesebben a női szerzők a történelemben. A neoliberais, profitorientált lakáspiac és a kizsákmányoló bérmunka korában is érvényes a gazdasági háttér és az alkotás összefüggése. Az Európai Unió országai közül Romániában a legkisebb a szociális lakásállomány (1,23%), itt a legnagyobb a szegénység és a társadalmi kirekesztés aránya (33%), a lakosság nagyjából fele él túlzásúfolt körülmények között és a nagyvárosok átlagfizetéssel rendelkező bérlői jövedelmük hatvan százalékát költik lakbérre.² Ennek a kontextusnak az életünkben és alkotási lehetőségeinkben betöltött szerepét elemzi Vozian esszéje interszekcionális feminista és antikapitalista szempontból.

Milyen lenne az az utópikus világ, amelyben mindenki érdemes arra, hogy ottbna legyen?

Ugron Nóra sorozatszerkesztő bevezetője

1. <http://cutra.ro/carte-cocon-cochilie-camera-chirie/>

2. A Lakhatási Blokk (Blocul pentru Locuire) összesítése: <https://www.facebook.com/watch/?v=630092884293626>.

KÖNYV, KÉGLI, KÉREG, KUCKÓ, KVÁRTÉLY

Könyvek, kéglük, kannák

De nem tudok, bármennyire is hálásan tekintek vissza apámra, akinek csupán általános iskolai végzettsége volt, és még azt sem fejezte be, ahogyan büszkén emlegette, és szakképzetlen is volt, nem tudok nem örömmel tekinteni az általam összegyűjtött könyvekre, én, akinek a családjában egyetlen könyv sem volt. Anais (Nin) gyermekként Pablo Casals karjaiban aludt el, hallotta zongorázni apját, Joachim Nin zeneszerzőt, ahogyan készül a koncertjeire. A kis Jean Paul Sartre, amint kinyitotta a szemét a nagypapa könyvtárát látta, és még mielőtt beszélni tudott volna, már a könyveket tapogatta.

A családomban én voltam az első, aki könyvet vásárolt.

Cella Serghi: Pe firul de päianjen al memoriei [A memória pókhálóján]

Minden pénzből, ami az albérlet, fogyasztás és ételmszer kifizetése után marad, könyveket vásárolok. Néha még a fogyasztásra és ételre szánt pénzből is. Nem csak olyan könyveket, amelyekhez másképpen nem jutnék hozzá, és szükséges pénzt adnom értük. Épp ellenkezőleg, ezek lehetnek akár a legkönnyebben hozzáférhető könyvek is. Könyvek, amelyeket kölcsönkérhetnék a barátaimtól, könyvek, amelyeket letölthetnék az internetről, olyan könyvek, amelyek olykor érintetlenül állnak a polcon, és néhány évbe telik, mire hozzájuk nyúlunk, mert közben más könyvek vonzanak. Regények, esszékötetek, rövid próza, költészet, politikatudományi könyvek, emlékiratok, folyóiratok, recenziók, a nem keresztény szellemiségről szóló könyvek, asztrológiai könyvek, történelemkönyvek, kifestőkönyvek, szakácskönyvek. Miért vetted meg, megvan neked; miért adtál pénzt érte, megtaláltam a neten; hogy is adsz ki ennyi pénzt egy könyvre; annyi mindent csinálhatnál a könyvekre költött pénzből; de hát én be tudtam volna szkennelni neked stb. Újra és újra ezek a

Néhány gyermek számára könnyedén elérhető a szükséges idő, tér és pénz képességeik kiaknázására, mások ugyanannyi bennük rejlő potenciállal végül minden idejüket a túlélésre fordítják. Ezt a helyzetet más szemszögből nézve, elhúzva a neoliberais meritokratikus beszéd papírfüggönyét, abszolút semmi nem indokolja.

Nem létezik olyan ok a világon, amiért egyesek otthont érdemelnek, mások pedig nem.

Mindenki érdemes arra, hogy otthona legyen.

Mindenki megérdemli, hogy tisztességes, tiszta, kényelmes helyiségekben szülessen és éljen, ahol soha nem áll fenn a kilakoltatás veszélye.

Mindenki megérdemli az otthont, ahogyan a levegőt, a vizet, az ételt is.

Mindenki többet érdemel annál, mint hogy egész életét, elméjét és testét pénzzé tegye egy ágyért egy tető alatt és egy tisztességes ebédért cserébe. És néhányak profitjáért.

Mindenki, aki folyamatosan dolgozik a profitért, megérdemli, hogy a nyereséget ne egy ember halmozza fel, hanem méltányosan, kiegyensúlyozottan szétosztják.

Mindenki megérdemli, hogy fedezve legyenek az alapvető szükségletei, hogy valami másra is gondolhasson.

Hogy irodalommal, festészettel, zenével, asztrológiával, kvantumfizikával tudjon foglalkozni, vagy robotokat tudjon gyártani, vagy csak úgy heverésszen, álmodozva, a plafont bámulva. Mindenki megérdemli, hogy képes legyen valami másra gondolni.

Mindenki megérdemli, hogy egy olyan bolygón éljen, ahol az emberiség történelmének első dollárbilliomosa, Jeff Bezos, az első ember, aki annyi profitot szerzett más emberek munkája után, ami számomra és számodra egyszerűen elképzelhetetlen, csak egy fantázia legyen, abszurd, disztópikus, lehetetlen jelenség egy csúnya rémálomban, ami reggelre eltűnik.

Újraolvastam Sebastian Kétezer éve című regényét, és arra gondoltam, hogyan sikerült ilyen eltérő véleményű karaktereket létrehozni a bal szélsőtől a jobb szélsőig, amikor csak gazdagok és szegények léteznek. És ezt szerettem volna

meg van jelölve a halál jeleivel. Ez nem egy gazdasági tény. Ez egy tény, amely megmutatja, hogy a gazdaság mélyen gyökerezik érzelmi életünkben és fordítva. Hóbortnak tűnhet, hogy egy tökéletes ház megbolondít, és mégis az emberek így halnak meg – egy hóbort miatt.

Még mindig vannak tökéletes házak, amelyekhez az emberek kötődnek, és nem *tudják elhagyni azokat*. Tökéletes otthonok, ahol az embereket érzelmi-
leg és fizikailag *kínózzák*, bántalmazó kapcsolatokban élnek. Tökéletes házak, amelyekről sokan álmodoznak, és amelyekbe naponta belehalnak az ott lakók.

Tökéletes házak, teljesen boldogtalan emberekkel. Tökéletes házak, teljesen boldogtalan nőkkel.

Tökéletes otthonok, ahol teljesen boldogtalan nők élnek, bár abszolút mindenük megadatott, amire szükségük van, beleértve a nekik dolgozó más nőket is.

Tökéletes, gazdag házak, ahol olyan gyerekek nőnek fel, akiknek szintén mindenük megvan, amire szükségük van, ugyanakkor a szüleik újra és újra nem figyelnek rájuk, elhanyagolják őket. Amilyen helyzetben például a kis Marcel Proust volt.

A dolgok soha nem fehérek vagy feketék. Az otthonok érzelmi jelentősége teljesen pusztító lehet. Eltérő gazdasági lehetőségekkel, kisebb-nagyobb kiváltságokkal rendelkező emberek olyan házakban élhetnek, ahol bántalmazzák, megalázzák őket, ahol boldogtalanok. Különösen a kicsik, akiknek nincs önrendelkezésük életkörülményeik megváltoztatásához, és teljes mértékben a felnőttektől függenek. Számos elnyomó rendszer létezik, amelyek keresztezik egymást, és nyomást gyakorolnak azokra is, akik a csúcson vannak.

Mindez arról árulkodik, hogy olyan gazdasági rendszerben élünk, ami mindannyiunknak rossz. Még a legkivételezettebbeknek is.

A házaiktól és családjaiktól való függés, bármennyire is boldogok vagy boldogtalanok, egészségesek vagy mérgezőek, a pénztől, a család vagyontól, nemzetiségétől való függés bizonyos gyermekeknek sok lehetőséget és erőforrást biztosít, másoknak pedig szinte semmit.

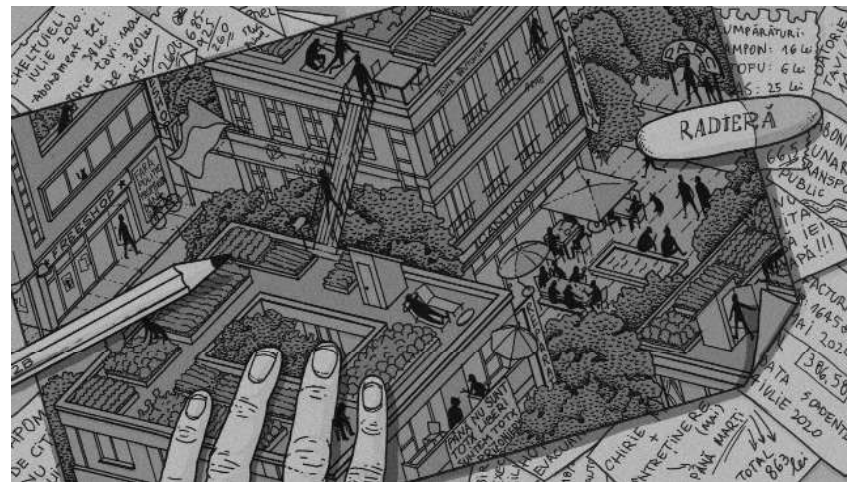
reakciók. Minden egyes alkalommal kifejezem a könyvek és az irodalom iránti végtelen szeretetemet (és igen, valószínűleg pretenciózus vagyok, és hiába fetiszálom a könyvet mint tárgyat, de számomra igenis számít a papír és az e-könyv közti különbség); és egyfajta igazolása a saját fogyasztói impulzusaimnak, amelyek valahogy ellentmondanak néhány politikai meggyőződésemmek, és itt kénytelen vagyok saját ellentmondásosságomat fékezni; és ez a szelep, talán a legfontosabb érzelmi gyökér, amely arra készlet, hogy újra és újra könyveket vásároljak, ez a szelep a könyvek és az otthon közötti kapcsolat. Könyv, kégli, kéreg, kuckó.

Könyv, kégli, kéreg, kuckó, kvártély. Két évvel ezelőtt, egy májusi napon az íróasztalomnál kávéztam az ablak mellett, egy szobában, ahonnan éppen akkor kellett elköltöznöm. A tömbház hátsó oldalára nézett az ablak, csend volt. Seholy autó. Kétnaponta, reggel hat-hét körül egy nő és egy gyermek ordítózására szoktam ébredni, akik fémhulladékot kerestek. Hallatszott kutyák, macskák, madarak hangja is. Nagyon jól tudtam, hogy kiváltság ilyen tiszta és változatos madáréneket hallani egy bukaresti ház ablakából. Ha egy kicsit több ornitológiai ismerettel rendelkezem, felismerhettem volna a madarak fajta-
it, úgy ahogyan képes vagy megnevezni az összes hangszert egy zenei műben, hogyha konyítasz egy kicsit a zeneszerzéshez. Reggel nyolc óra volt, tudtam, hogy háromkor érkezik az autó a költöztető cégtől, és néhány barátom, akik segítenek a cipekedésben. Hét órám volt hátra a végleges indulás előtt. Semmit sem csináltam. Már be kellett volna pakolnom a könyveket azokba a téglalap alakú kaufflandos / carrefouros / mega image-s bevásárló szatyrokba, a ruhákat a túrahátizsákokba és az összes kék / szürke kockás műanyag táskába, amelyekben időről időre anyától ételt kaptam, a törekeny tárgyakat pedig a dobozokba. A válogatási folyamat során ki kellett volna alakítanom a szoba közepén, a padlón egy elkerülhetetlen kupacot azokból a dolgokból, amik nem tartoznak sehova, és mégis ok nélkül hordozom őket magammal át a világon. A lakótársam mindent elpakolt. Én semmit. A ház teljes káoszában a szobám egy szépen rendezett, mozdulatlan csónak volt, kéreg, kagyló. Tiszta volt, becsuktam az ajtóm, leültem az íróasztalomhoz, ittam a kávé, és a naplómbe írtam: *az*

utolsó nap a hatodik emeleti lakásban, ahol végre otthon éreztem magam, egyáltalán nem akarok elköltözni.

Néhány ember számára a költözés traumatikusabb élmény, mint másoknak. Vannak, akiknek állandóan egyik helyről a másikra kell költözniük, vannak, akik azért döntenek így, mert ez friss életenergiával tölti fel őket. Vannak, akik kénytelenek éveket megosztani az otthonukat a bántalmazóikkal. Vannak, akik kénytelenek közös szobában élni hét vagy tíz évig vagy akár annál is több ideig egy másik emberrel. Vannak, akiket olyanok rúgnak ki otthonukból, akiknek túl sok saját lakásuk van. Néhány ember számára teljesen normális és elengedhetetlen, hogy évtizedekig dolgozzon egy saját lakásért. Néhány ember számára elképzelhetetlen, hogy pénzzé tegye az elméjét, testét és napjait, csak azért, hogy fizessen néhány falért, amelyek közt meghalhat. Vannak olyan szerencsések is, akik a szüleiktől vagy nagyszüleiktől kapnak lakást, és nem kell

Ez egy kevesebb emelettel rendelkező tömbház, talán csak kettővel vagy hárommal, úgy, ahogyan egy **falanszter** kinéz. Fákkal és kertekkel körülvéve.

A blokkban minden egyes embernek megvan a maga egyéni tere, otthona, ahol pontosan úgy rendezheti be az életét, ahogy kedve tartja. Ez a fontos részlet biztosítja a kényelmet és küszöböli ki a tisztasággal, zajjal, és szocializációs igényekkel és ritmussal kapcsolatos mindenféle nézeteltérést.

Ezután az épület földszintjén közös helyiségek sora található: étkeзде, könyvtár, mosoda, kulturális rendezvények szervezésére alkalmas térszínpadal, játéktér, beszélgetőhely, gyerekek számára kialakított terület stb.

Ez egy naiv, idealista és utópisztikus elképzelés, sőt az egyetlen elképzelés, amely nem lesz a depresszió forrása a „mit tegyünk idős korunkban” problémára adott válaszok közül.

Mert az ábrándozás, akárcsak a szexuális fantáziák, még mindig a „miénk”.

Utóirat

Amikor kicsi voltam, a tökéletes házban éltem. Egy olyan házban, amiről sokan csak álmodoztak. Egy házban, amiről most én is álmodozom. Láttam, hogy egy tökéletes ház hogyan pusztíthat el valakit mentálisan, csak azért, mert

összpontosítanak. A kényelem állandó, ismétlődő jelei jelentik számukra azt a törekeny biztosítékot, hogy nem térnek vissza oda, ahonnan jöttek, hogy meg tarthatják a tisztességes életüket.

Észrevettem, hogy azok az emberek, akik kezdetektől fogva hozzáférnek az erőforrásokhoz, akik gazdasági szempontból kiváltságosabb családokból származnak, akik mindig is tudták, mit jelent a kényelem, ráadásul a kényelem valami olyan magától értetődő és ismerős dolog volt, hogy biztosan fel sem tűnt a megléte, egyértelműen hangoztatják, hogy igenis hiányozhat a kényelem, és kritizálják a szegénységből, bizonytalanságból származó emberek „fogyasztói tendenciáit”.

Lehet, hogy a kényelem fogalma hasonlít a fehér bőrszín fogalmához, hogyha a kezdetektől rendelkezél vele, és úgy éled le az életed, mintha te lennél a világ központi és „normális” lény, észre sem veszed, hogy rendelkezél vele, és végül megbántva és az antirasszizmus által támadva érzed magad, ha azt mondják, hogy egyszer véget kell érjen a világ köréd szerveződése. És odajutsz, hogy abszurd, elutasító, érzéketlen és végül már erőszakos dolgokat mondasz, például, hogy „nincs szín” vagy „az összes élet számít”.

Az én kétértelmű álmom az életről és az egyenlő világról nagyon hasonlít *A kisemmizettekhez*, csak több kényelemmel és intimitással, ami nemcsak egy fantázia, hanem nagyon is megvalósítható lenne az egész világon, ha a kevesek által felhalmozott csillagászati tőkét racionálisan újraosztanák; ami amúgy elengedhetetlen a megsemmisítő klímaválság irányának a megváltoztatásához, már amennyire még lehet.

Bármilyen szomorú is, egy individualista, atomizált, elidegenítő világ terméke vagyok, amely arra készítetett, hogy az önállóságot és az intimitást alapvető szükségletként azonosítsam, a kölcsönös függőséggel és a közösséggel együtt. Az a tény, hogy egy neoliberalis, individualista, meritokratikus ideológia termékei vagyunk – amely már kiskorunktól kezdve formálta vágyainkat és vonzalmainkat –, bármennyire is nem kívánunk azok lenni, olyasmí, amit nem törölhetünk ki szivaccsal. Csak ennek felismerésével építhetünk mást.

Szóval régóta álmodtam erről a közös blokkokról. Bizonyos szempontból valami hasonló az általunk ismert kommunista blokkokhoz, de nagyon más is.

azon gondolkodniuk, hogy akarnak-e éveig dolgozni egy lakásért, előttük új utak nyílnak meg. Olyan utak, amelyeket akkor járhatsz be, ha nem kell a lakáson gondolkodnod.

Egyesek lakásokat bérelnak, mások lakásokat adnak bérbe. Sajnos a magántulajdon, az al- és főbérlői pozíció megkülönböztet minket, éket ver közénk. Tulajdonosként, a szerencse vagy a véletlen folytán, vagy ritkán, rendkívül ritkán, a saját munkád gyümölcseként kapsz némi pénzt, csak azért, mert van néhány négyzetméter a világon, és egy papír róla a te neveddel. Bérlőként dolgoznod kell pluszban *x összegért albérletre/ tehát órákat, napokat és heteket*, csak azért, mert NINCS néhány négyzetméter a világon egy papírral a te neveden. Ha jobban belegondolunk, az a tény, hogy csupán kevesek számára adott néhány négyzetméter egy névvel mellette, önmagában valami abszurd dolog. Ahogyan abszurd például az, hogy a magánvállalkozásoknak kell fizetnünk a vízért vagy az élelmiszerért, azon a bolygón, ahol mindenkinek kellene jusson víz és élelem.

Elkeserítenek a költözések és a lakástulajdonosok. És itt nem egy barátom édesanyjára gondolok, akinek alacsony a nyugdíja, de van mellette egy lakása, amelyet a szüleitől örökölt, és ennek a lakásnak a bérleti díjából tartja fenn magát. Nem háborít fel ez a kis nyugdíjjal rendelkező nő esete, akinek a kiadott lakás bére nélkül nem lenne pénze ételre és gyógyszerre, nem. Kifejezetten a nagy tulajdonosok zavarnak engem, akik rengeteg ingatlannal rendelkeznek, és akiknek valójában nincs is szükségük rájuk. A pénzhajhászok és az ingatlancégek tulajdonosai. Felháborít, hogy a magántulajdon gondolata és ténye teljesen magától értetődő; hogy a mai társadalomban annyira egyértelmű és elfogadott, hogy egyesek nevében van a fél város, mások pedig elveszítik otthonaikat. Hogy olyan normális, hogy egyesek az utcán vagy húsz emberrel együtt alszanak egy szobában, rendkívül alulfinanszírozott éjjeli menedékházakban, míg mások egész panellakásokkal és utcákkal rendelkeznek. Egyszerűen felháborít.

Felháborítanak a költözések. Felháborít az örök bizonytalanság, az örökös kérdés: itt leszek még egy év múlva? Vagy: honnan lesz pénzem bérleti díjra három hónap múlva? Felháborít, hogy kényelmetlen lakásokba kell

költözöm, mert nincs elég pénzem szebb helyekre. Felháborít, hogy dolgoznom kell minden egyes hónapban, csak azért, hogy fizethessek a főbérlőnek, csak azért, hogy legyen hol aludnom. Hiszen a pénzem több, mint fele, tehát a munkám, az időm, a kreatív, szellemi és fizikai erőforrásaim egy lakástulajdonosnál kötnek ki. És határozottan hiszek abban, hogy jogom van alvóhelyhez abból az egyszerű tényből kifolyólag, hogy létezem ezen a világon, hogy minden embernek, csupán azért, mert él, joga van a vízhez, az élelemhez és a lakhatáshoz. Felháborít a tudat, hogy minden hónapban muszájból, kötelességből, csak azért, mert nincs más választásom, el kell adnom az elmémet, a testemet és az időmet egy lakástulajdonosnak, aki egész egyszerűen kapott egy lakást a szüleitől. És még egyet. És még egyet.

Az én helyzetem pedig kiváltságos. Az én helyzetem nem olyan, mint azé, akit a rendőrség erőszakkal kilakoltat egy államosított lakásból, akit hajnalban kiráncigálnak az ágyából, és aki egy óriási traumával marad. Az én helyzetem nem olyan, mint azé, aki olyan családi helyzetbe kényszerül, hogy gondoznia kell másokat / vagy tőle függenek más személyek (anyagi, fizikai, érzelmi szempontból). Ez a helyzet felerősíti a sürgősség érzését, tovább növeli a szegénység kockázatát, ugyanakkor csökkenti a *boldogulás* esélyét. Az én helyzetem nem azé a tizenévesé, aki azzal küszködik, hogy meg tudja írni a házi feladatait abban a szobában, ahol őt testvérével alszik együtt. Az én helyzetem nem azé, aki elveszíti az otthonát, mert különböző okokból kifolyólag nem tudta fizetni a bérleti díját, és nincs családja vagy barátai, akik segíthetnének neki, emiatt végül az utcára kényszerül; és sokan nagyon távolinak érezzük magunktól ezt a helyzetet, pedig nagyon is közel van. A fiatalság, az a kiváltság, hogy olyan oktatásban részesülhettünk, amely szellemileg fejlesztett, a társadalmi tőke, sokunk számára még mindig hajlékot biztosít, de ez egy nap vagy idővel akár el is tűnhet.

Nem szeretek azon morfondírozni, mi lesz harminc év múlva. Milyen lesz az időjárás (azaz hova fut ki a klímaválság), milyen politikai-gazdasági rendszerben fogunk élni (azaz merre halad a kései kapitalizmus, amely egyes elméletek szerint már egyfajta **neofeudalizmussá** alakul; fasizmussá fajul-e, mint ahogyan

Ehelyett azt tehetjük, hogy teljes mértékben tisztába jöjjünk minden hajlamunkkal, és ezzel az éles öntudattal olyan társadalmak létrehozását választjuk, amelyek növelik, gyarapítják, stimulálják, felszabadítják és érvényesítik tagjaikat; miközben nem veszítjük szem elől azt a tényt, hogy mindig megjelennek olyanok, akik másképp gondolkodnak, még a legegénylőbb világokban is, és az átírányításuk folyamatos érzelmi keresést és munkát igényel, lévén ez az egyetlen módja a szabadság megtartásának anélkül, hogy eljutnánk a dogmatizmushoz, a totalitarizmushoz, a zsarnoksághoz és más szörnyekhez, amelyeket az „emberi természet” extrém leegyszerűsítése és ideológiai esszencializálása vált ki.

Shevek, *A kisémmizettek* főszereplője egy fizikus, aki egész életében közösségben él, mivel így szerveződik az élet Anarresen. Gyermekkorától felnőttkoráig hálótermekben alszik. Itt gyermekkortól felnőttkorig van egy szobatársad. A „saját szoba” fogalom itt nem túl népszerű, mert az anarresiek szerint ez nem alapvető szükséglet, a bolygó egyébként is korlátozott erőforrásait nem erre fordítják. Létezik néhány kivétel, például egyes kutatóknak, akiknek hosszú órákat kell dolgozniuk egy irodában, van külön szobájuk. Egyszer Shevek hozzájut egy ilyen saját szobához, és valami rendkívül kellemes dolgot fedez fel, amelyet nem ismert azelőtt: a kényelmet. Felfedezte, hogyan tanulhat, írhat, gondolkodhat anélkül, hogy bárki megzavarná saját terének intim közegében, órákon, napokon és heteken át. Felfedezte, hogyan lehet ez a fajta „luxus” valami lenyűgöző és csábító, hogyan képes kielégíteni azt az igényt, hogy saját szobád legyen, még akkor is, ha ez nem elsődleges és alapvető szükséglet, mégis rendkívül *kielégítő*.

A kényelem jelenti a finom vonalat a közösségi lét és az egyéni lét között, amely gyakran feszültségeket és szakadást kelt a lehetséges jövő kollektív vetületében. Amire az embereknek valóban szükségük van a jó élethez, az egy összetett és végtelen vita. Talán a kényelem jelenti a határvonalat a *túlélni* és az *élni* között. Talán minden ember többet érdemel ezen a bolygón való szempillantásnyi létében a pusztá túlélésnél.

Észrevettem, hogy az emberek, akik a mélyszegénységben vagy bizonytalanságból származnak, amikor végre valamivel több erőforráshoz férnek hozzá, azaz elérnek egy tisztességes életszínvonalat, elsősorban a kényelemre

és megtisztításában stb. A fennmaradt időben pedig azt csinálnak, amit csak akarnak, vagyis semmit vagy olyan munkát, amiben örömük telik.

Ha a nem kívánt, de tartalommal bíró munkára gondolok, akkor Anarres jut eszembe. Akkor van értelme, hogy részt vegyél a munkák körforgásában, ha a munkád közvetlenül támogatja a közösség érdekeit, az igazgatást, az ellátást vagy a szociális segítségnyújtást egy magántulajdon, pénz és profit nélküli világban. Teljesen logikus, hogy mindannyian részt veszünk a termelt hulladék kezelésében. Hogy ne legyen olyasmi, amit teljes egészében csak bizonyos emberekre bízunk, akiknek egész életükben ugyanazzal kell foglalkozniuk, egyéb alternatívák hiányában.

Értelemszerű egymás között megosztani a kemény munkát, majd a temérdek fennmaradó szabadidőben – mert a kemény munka sokkal kevesebb időt igényelne, ha felosztanánk –, azt csinálhatnánk, ami közel áll a szívünkhöz, alkothatnánk, tanulhatnánk, szórakozhatnánk más emberekkel, játszhatnánk, lustálkodhatnánk stb.

Ursula K. Le Guinneknak van egy elmélete az emberi természetről, amelyben azt állítja, hogy egész egyszerűen nem létezik emberi természet, legalábbis esszencialista módon, úgy, ahogyan bármely ideológia megpróbálja meghatározni és naturalizálni az emberek bizonyos cselekedeteit, hajlamait. Úgy, ahogyan a neoliberais ideológia, vagyis a kapitalizmust igazoló és naturalizáló ideológia, az individualizmusról, a felhalmozási késztetésről és a hataloméhségről, valamint az emberi lény számára jellegzetes hierarchikus szervezeti típus iránti hajlammól prédikál.

A Le Guin által leírt elméletben az író gyakran áhítattal tér vissza a taoizmus alapjaihoz, amely szerint az emberben nincs egy meghatározott lényeg. Hogy az ember hajlamos a kollektivitásra, az egyenlőségre, a szolidaritásra, a közös létre, de a hatalom felhalmozására, a hierarchikus felemelkedésre, az individualizmusra is. E tendenciák bármelyikének elrejtése és csak az egyik vagy a másik meghatározása az emberi lény lényeként azt mondja, hogy hunyjunk szemet az emberi lehetőségek összetettsége fölött, és meglehetősen leegyszerűsítve lássuk a világot, amely gyakran ellenünk fordul.

ez lenni szokott?), vajon hol fogok lakni, vajon még mindig elég ép lesz-e az elmém ahhoz, hogy dolgozzak, és ebből fizetni tudjak egy tulajdonosnak, vagy sem. Inkább még nem gondolok rá, mert nyomasztó. Az egyetlen „harminc év múlva” teória, amelybe felhőtlenül bele tudok gondolni, az a barátaimmal elképzelt közös jövő. Meglehetősen megnyugtató, de törekeny álom. Kisebbség nagyobb köteg könyveim vannak az erkélyen az asztalon, az erkély polcain, az ablakpárkányon, az ágy melletti asztalon, a nappaliban a könyvespolcon, a nappaliban az asztalon, az éjjeliszekrényen, a szekrényben, a konyhaszekrényben. A lakások változnak, a könyvek maradnak. Könyvekhez ragaszkodom, kannákhoz ragaszkodom. Van egy kedvenc bögrém, amelyet évek óta hordok magammal lakásról lakásra, nagyon ragaszkodom hozzá. Ha valaki eltörné, sírnék. A könyvhalmok, kisebbek vagy nagyobbak, egyfajta falat képeznek a lelkemben.

Egy ház falait, amelyeket az összes albérletembe magammal viszek. És azt hiszem, ez az utolsó alkalom, hogy elmagyaráztam, miért veszek könyveket. Fogyasztói attitűd, hülyeség, kiváltság, függőség, tudom.

Egy gyönyörű házban nőttem fel egy faluban, a Moldovai Köztársaságban. A szüleim kaptak egy telket a városházától, a fizetésük pedig elegendő volt ahhoz, hogy házat építsenek. Nem kellett évekig Moszkvába járni építkezésekre, vagy Olaszországba időseket gondozni, csak azért, hogy betont vagy csempét vegyünk a fürdőszobába. Nem kellett eladni egy vesét sem. (Nemrégiben olvastam, hogy egy férfi eladta az egyik veséjét, hogy vehessen magának egy a saját lakást, egy szervét adta oda a lakhatási biztonságáért cserébe. A történetnek tragikus vége lett: a személy, aki megkapta a vesét, és cserébe lakást ígért, átverte a másikat, aki végül vese és otthon nélkül maradt, és sikertelenül próbált pert indítani az ellen, aki eltűnt a veséjével.)

A szüleim a polgármesteri hivataltól kapott telekre saját fizetésükből építettek fel a házat, ahol felnőttem, mert olyan gazdasági rendszerben éltek, amely minden kiskapujával és következtelenségével, cenzúrájával és igazságtalanságával együtt lehetővé tette az emberek számára, hogy otthonokat építsenek a fizetésükből. Ez ma Romániában és a Moldovai Köztársaságban egyaránt kivitelezhetetlen, mind a minimálbérből, mind az átlagfizetésből.

Ennek a gazdasági rendszernek az összeomlása előbb-utóbb a szüleim munkahelyének megszűnéséhez vezetett. Gyerekkoromban, az átmeneti időszak közepén, tanúja voltam a kapitalizmusra való áttérésnek, vagyis a „nincs pénzünk” nótának, amely ismételten elhangzott a házunkban. A szüleim azok közé tartoztak, akik nem nyertek semmit a rendszerváltás után.

Nem sikerült addig ütniük a vasat, amíg forró volt, nem privatizáltak lakásokat, nem vettek vagy adtak el földeket, és nem indítottak új vállalkozásokat. Bár megpróbálták, és én láttam, hogy küzdenek, kudarcot vallottak.

Velük együtt emberek milliói buktak el.

Tinédzserkoromban, mikor 15 évesen elkezdtem a líceumot, a családom otthagya a szép és tágas családi házat, és a városba költözött, hogy anya ne

A kisemmizettek egy olyan tudományos-fantasztikus regény, vagy kétértelmű utópia, ahogyan a szerzője nevezte, amely az alapoktól egy olyan világot épít fel, ahol nem létezik pénzért végzett munka és a magántulajdon. Az új világ a holdon helyezkedik el, és Anarres-nak hívják. Ennek a világnak a gyermekei már kiskoruktól kezdve kollektív szellemben, közös felfedezéssel és játékkal élnek, és olyan nyelven tanulnak meg beszélni, amelyben nem léteznek birtokos névmások. Az anarresi pravica nyelven beszélve ezek a gyerekek soha nem mondják ki, hogy „könyvem”, „zsebkendőm”, „ceruzám”; az ehhez hasonló szóösszetételek egyszerűen idegenek számukra. Ursula K. Le Guin íróként tudta, hogy a nyelv elengedhetetlen eleme a világ szerkezetének és a róla alkotott felfogásunknak. Tudta, hogy a beszéd mindenek előtt áll. Tehát egy magántulajdon nélküli világ például egy birtokos névmások nélküli világban kezdődik.

Az Urras bolygó lakosait, amit az annaresiek elhagytak egy jobb élet reményében, „tulajdonosoknak” nevezik, ami közvetlen utalás arra, ahogyan a magántulajdon alapvetően strukturálja és hierarchizálja társadalmi szerveződésüket.

Anarres egy száraz, erőforráshiánnyal küszködő bolygón kibontakozó társadalom. Ebben az állandó hiányban nincs szükségszerűen kényelem vagy luxus, vagy bármi, ami a kényelemhez vagy a luxushoz kapcsolódna, vagyis mindaz, amire az embereknek tulajdonképpen nincs szükségük, „ürüléknek” számít.

Ugyanakkor minden ember visszafogott életet él, amiben minden alapvető szükséglet (lakás, élelmiszer) fedezve van, ebből a szempontból nincsen különbség a lakosok között.

A munka, a munka fogalma a pravica nyelven a munka-játék szavak kombinációja. Nincs pénz, tehát nincs pénzért végzett munka. Létezik azonban szenvedélyből vagy hajlandóságból választott munka, és a munka, amely feltétlenül szükséges a bolygó életének fenntarthatóságához. Ez utóbbiban mindenki osztozik. Vagyis mindenki részt vesz a körforgásban, egy évtized egy napján, a senki által nem kívánt, de a közösség fennmaradásához szükséges munkában, például szemétszállításban, sírok ásásában, ürülék feldolgozásában

élet megteremtése érdekében. A transzneműeknek ki kell mondaniuk, hogy az „én” testem, hogy érvényesítsék döntési jogukat, a tranzícióhoz való jogot. A világ által nőként azonosított embereknek ki kell mondaniuk, hogy az „én” testem, ahhoz, hogy igényt tartsanak arra, hogy ne erőszakolják meg őket. [...] Ahhoz, hogy ne legyen szükség többé az „enyém” használatára, hogy valóban megpihenhessünk, és hogy ne legyen szükség az „én” testemre és az „én” házamra, meg kell szüntetnünk a nemi erőszak, emberölés veszélyét, a kilakoltatást és a szegénységet. Szükségünk van egy olyan világra, amelyben a vágy másként strukturálódik gyermekkortól kezdve, kora gyermekkortól kezdve.

Egy olyan világra, amelyben a bináris nemi kategóriák közötti határok már kisgyermekkorban feloldódnak; amelyben a „nemi erőszak” fogalmának már nincs értelme; és ahol az erőforrások egyenlően oszlanak meg, ahol összetett szociális támogatási rendszerek vannak, és ahol a „szegénység” kifejezésnek nincs értelme.

Laura Sandu: Sanctuar [Szentély]

A baráti körömben néha viccelődünk a tanulmányról, amely szerint az Y generáció szülöttjei között az egyik legnépszerűbb **szexuális fantázia** egy olyan szerepjáték, amelyben az adott pár lakástulajdonosok bőrébe bújik. A viccben van némi igazság, például az Amerikai Egyesült Államok tanulmányai szerint az Y generáció szülötteinek jó része (vagyis az 1980-as évek elején és 1990-es évek közepén született emberek) számára, akik tisztes jövedelemmel rendelkeznek, **gazdaságilag teljesen lehetetlen** otthont vásárolni; vagy romániai felmérések szerint a fiatalok körülbelül 70% -a azt állítja, hogy nincs saját lakásuk, és **94%-uk úgy véli, hogy a megfelelő otthon megszerzésének esélye „problémát jelent”**. Igenis elképzelhető, hogy egy olyan szükségszerű jelenség, mint a lakásbiztonság, ez az alapvető szükséglet – amelyet a mai világban a magántulajdon jelöl – a fiatalok többsége számára olyan mértékben elérhetetlen, hogy szexuális fantáziává válik.

maradjon egyedül falun. Ez volt az első alkalom, amikor albérletben éltem. Egy kétszobás lakás t Kisinyovban, négyen osztoztunk rajta. Régi lakás, megsárgult tapétával, felpattogzó festékekkel a padlón és az ablakokon, termopán ablakok nélkül. Nagyon örültem ennek a lakásnak, annak ellenére, hogy ugyanakkor tiszta szívemből gyűlöltem is. Mert az összes kisinyovi osztálytársamnak volt saját lakásuk, amióta csak ismerték egymást, és én nagyon szégyelltem, hogy mi albérletben lakunk. A szégyen dühvé fajult, dühvé a szüleim iránt, a kudarcuk iránt. Naponta tűnődtem azon, miért nem tudtak venni ők is egy lakást? Miért nem születtem más családba, más, fiatalabb, életrevalóbb, lendülete-sebb, vállalkozóbb szellemű szülők gyermekének, akik kevésbé... élethetlenek? Miért nem születtem pénzes családba?!

Soha nem mondtam az osztálytársaimnak, hogy albérletben lakunk.

Soha nem hoztam senkit haza.

Egész idő alatt próbáltuk eladni házunkat falun, hogy lakást vehessünk a városban. Emlékszem, hogyan írtam át minden héten a hirdetést a házról, azzal a meggyőződéssel, hogy ezúttal végre megtalálom a tökéletes szavakat, melyekkel sikerül úgy becsomagolni a házat, hogy vevőre találjon. Emlékszem, hogy hittem, igazán hittem, hogy csak a szavaim milyenségén múlik. Feladtam a hirdetést, vártam, vártam és amikor senki sem hívott, felháborodtam, *rosszul írtam*, kezdtem előlről. *Ennél jobbat tudok írni.*

A szavaim által a ház, mint Hamupipőke, átalakult, házból nyaralóvá vált a természet lágy ölén, távol a városok zajától, majd nyaralóból a tisztelt olvasó legmodernebb családi otthonává; szavaim által a ház utazott, románról oroszra, románról angolra, szótárral és a google translate-tel, mert nem tudtam jól angolul – nekem addig alig tanítottak valami angolt a falusi iskolában.

Annyira hittem benne, hogy csak az én szavaimon múlik, hogy kimene-kítsem a családot abból a szégyenteljes, szálnalmas szegénységből, amelybe *véletlenül ideiglenesen* kerültünk. Fogalmam sem volt arról, hogy senki sem fizetett volna egy Isten háta mögötti faluban levő házért, még ha az ultramodern lett volna sem, annyit, mint a legapróbb kisinyovi lakásért. Fogalmam

sem volt, hogy azok közül, akik házat akarnak vásárolni a faluban, senki nem adna egy vasat se a „természet lágy öléeért”, mert olyan emberekről van szó, akik egész életükben falun éltek, és számukra a természet teljesen mást jelent. Fogalmam sem volt arról, hogy a családom kudarca egyúttal a lakosság azon részének a kudarca is, aki nyugatra ment dolgozni, vagyis a többség kudarca, tehát a gazdasági rendszer kudarca, amelyben éltem.

Egy napon anya a tévében látott egy politikust, aki a választási kampány közepette lakásokat ajándékozott szegény családoknak. Fellelkesülve jött oda hozzám, és megkért, hogy írjak neki egy levelet. Szépen írjak, mert ezt csináltam az iskolában, szépen írtam. Hogy mondjam el neki, hogy félárva vagyok (apám nemrég hunyt el), hogy szegény családból származom, hogy okos és tehetséges vagyok, és nagyon szeretnék otthont szerezni magamnak és anyámnak.

Gyakran ahhoz, hogy tisztességesen megélj, el kell adnod valamit (terméket, tapasztalatokat, ötleteket, egy darabot magadból stb.). A szavak eladásra való használata, azért, hogy nyereséget szerezz egy nálad nagyobb struktúrának, azaz a kreativitás felhasználása bizonyos emberek tőkájének növelésére és megsokszorozására, gyakran embertelen ütemben, amely (– a produkálás végtelen nyomása –) egyáltalán nem jellemző a kreatív folyamatokra, olyan témákban, amelyek gyakran rendkívül messze esnek az érdeklődési körödtől és / vagy amelyeket a neoliberais / fogyasztói ideológia szennyez, amelyben élünk, ez nagyon távol áll mindentől, amit boldogságnak vagy örömmek nevezhetünk. Maga a tény, hogy az eladhatósághoz szöveget kell írni szöveg után, kialakítani egy márkát, terméket, imázst, amely vonzza a pénzt, sikamlóssá, perverzé válik és gyakran teljesen elszakad az igazi emberi kapcsolatoktól, a legfontosabb dologtól, amire mi emberek használjuk a szavakat.

A szavakkal való munka elég magas bérleti díjért és egy életért cserébe, ami megköveteli a folyamatos kompromisszumot és az önértékesítést, végül arra késztet, hogy személy szerint már egyáltalán ne viseljem el a szavakat.

Boldoggá tenne, ha arról írhatnék, amiről akarok, ami érdekel. És nem pénzért kellene dolgozzak, mert a pénzért való munka, amely a kortárs társadalomban annyira normalizálódik, hogy el kell adnunk az időnk nagy részét csak élelmiszerért és tetőért, számomra teljes mértékben aberrációnak tűnik.

Történetek, előrejelzések, álmok

Nebéz elfogadni, befogadni, együtt élni azzal a gondolattal, hogy a túléléshez szükségünk van az „enyémre”. Álmunkban vágyakozunk arra az utópisztikus világára, amely Ursula Le Guin A kisemmizettek című művében jelenik meg, ahol a szökincsből nem létezik olyasmi, hogy „enyém” [...] Itt, a mi világunkban, azok a korlátok, amelyeket önmagunknak szabunk az „enyém” használatával, minimális védelmet jelentenek. Azoknak a személyeknek, akik nebez lakhatási helyzetben vannak, szükségük van az „ő” házukra, egy biztonságos

A boldogság a ti nemzedéketek találmánya.

Így van, a világ, amelyben élünk, azzal az illúzióval kecsegtet, hogy azt csinálhatjuk, ami nekünk tetszik, és boldogok lehetünk, sőt, hogy muszáj azt csinálnunk, amit szeretünk, és muszáj boldogok legyünk.

Csak hogy a nyomás, ami a boldogsággal jár, ellehetetleníti azt.

Vegyünk példaként a szavakat. Anya szerint tulajdonképpen csinálhatnám azt, amit szeretek. Vagyis szavakkal dolgozni, eladhatnám a jó fogalmazási képességemet.

De ez nem feltétlenül boldogít. Miért? Mert a szavakkal végzett munka, éppen annyi pénzért, hogy elég legyen a bérleti díjra, egészen más folyamatá válik, mint az érdeklődésből vagy kedvtelésből végzett munka. Bár olykor a pénzért végzett munkával ki lehet váltani az örömet, legtöbbször a kettő számos okból nem keresztezi egymást.

Emlékszem, hogy írtam. Tudom, hogy este volt, és anyám szépen lemásolta a konyhaasztalon a macskakaparásomat egy tiszta papírlapra (mert valójában soha nem írtam szépen papírra).

Emlékszem, hogy azon gondolkodtam, hogy fénymásoljuk le és küldjük el a levéllel az összes országos versenyen elért oklevelemet és a folyóiratokban közölt szövegeimet, hogy bizonyítani tudjuk a gyermek egyediségét és tehetségét, aki *szegény_bár,_de_okos gyermek,_aki_megérdemel_egy_esélyt*. Nem emlékszem, hogy csatoltam-e végül ezeket.

Tudom, hogy másnap reggel elvittem a levelet a postahivatalba, utána iskolába mentem, és nagyon-nagyon-nagyon szégyelltem magam.

Tudod te is, hogy a szóban forgó politikus, a Moldovai Köztársaság híres maffiózója soha nem válaszolt nekünk.

Ház, pénz, alkotás

Soba nem volt saját lakásom. A családomban senkinek nem volt saját lakása. Önkormányzati lakásban nőttem fel, szociális segélyből. És mivel minden szoba, amelyben éltünk, tulajdonképpen a kormány tulajdonában állt, soba nem tudtunk túl sok mindent a falakra aggatni vagy festeni rájuk, mivel folyton attól tartottunk, nehogy megrongáljuk az ingatlant, és elveszítsük a lakást. Így, amikor három évvel ezelőtt vettem egy saját lakást (az írásból összegyűjtött pénzből), tudtam, hogy ez egyfajta mozgás nélküli szabadság lesz (bármelyik introvertált ember álma). A saját otthonod berendezése olyan öröm, amely nagyobb lelkesedéssel tölt el, mint egy tökéletes mondat-, vagy akár álmaim könyvének megírása. Talán azért, mert a ház olyan tér, amelyet azonnal megoszthatsz szeretteiddel, beleértve magadat is, szép napokon. És az egyedüli előfeltétele ennek az élménynek egyszerűen az, hogy élőlény légy, hogy élj.

@ocean_vuong

Ocean Vuong, egy vietnámi-amerikai queer szerző a saját lakásának a berendezési folyamatáról ír, a lakásról, amit az írásból szerzett pénzből vett,

miután szegénységben élte le életét egy bevándorló családban. Arról beszél, hogy kidekorálni és belakni biztonsággal azt a teret, amiről tudod, hogy mostantól a tied, az írásnál is kielégítőbb folyamat. *Röpke pillanat csak földi ragyogásunk*, Ocean Vuong debütáló regénye egy igazán kiváló könyv. És ha a távolból szemléled, kontextusból kiragadva, az életútja a siker tökéletes receptjének tűnik. Ha egy háborús menekült családból származó szegény fiúnak sikerült, akkor bárkinek sikerülhet.

De előfordulhat, hogy Ocean csak egy a millióból. Véletlenül Amerikában él, és könyve bestseller lesz. Előfordulhat, hogy sikere még Amerikában is kivélt képez a szegény írók ezrei közül, akik talán ugyanannyira műveltek és tehetségesek. Megtörténhet, nagy eséllyel, hogy épp ebben a pillanatban is hasonlóan kiváló könyveket írnak a világ számos pontján, és ezeknek a könyveknek a szerzői mégsem fogják tudni soha megvásárolni a saját otthonukat. Előfordulhat, hogy ezek a könyvek nem angol nyelven íródnak, egész egyszerűen, mert az íróknak nem az angol az anyanyelve, nem angol közegben nevelkedett és nem angol nyelven tanult, nem ezen a gyarmatosító, globális, hegemon nyelven; tehát ezek a könyvek soha nem fognak angol közegbe kerülni, csupán egy szűk körben maradnak. Előfordulhat, hogy itt, ebben a geopolitikai térben, ahol élünk, szinte senki sem él meg az irodalomból. Arra gondolok, hogy ha Ocean Vuong családja Vietnámban marad, vagy ha egy romániai, bulgáriai vagy Moldvai Köztársaságbéli faluban élne, nagy valószínűséggel soha nem tudott volna saját otthonra venni debütáló queer regényének bevételeiből, és itt kiemelem a queert, bármennyire is lenyűgöző, elragadó és nyitott-szemléletű világban is élnék.

Nem ismétlem a klisé, az elcsépett közhelyet a magas művészetéről, arról, hogy a szegénység és a szenvedés miként provokálja és táplálja azt.

A szegénység nem szül művészetet. Csak akkor írhatod, festheted, énekelheted meg a szegénységet, ha biztonságban vagy. A művészet csak akkor születik meg, ha kijutsz a nyomorból. A művészet nem akkor születik, amikor kilakoltatnak. A művészet nem ismétlődő traumák közepette születik.

A művészet nem abból az aggodalomból születik, hogy *na és holnap mit fogunk enni?*

harminc év egy alvóhelyre, harminc év, amelyben történetesen egy globális klímaválság közepén vagyunk, egyfajta Titanic, amely hatalmas sebességgel halad a jéghegy felé.

Vagy feladhatod a házat, azt a csekély pénzügyi nyugalmat, az alkalmi kompenzációs vakációkat és a kint étkezéseket a városban, és *választhatod* magad.

Válassz.

Azt akarom mondani, hogy az a gazdasági rendszer, amelyben élünk, elidegenedést, önutálatot és mély depressziót okoz még az erőforrásokhoz viszonylag jól hozzáférő embereknek is, akik vannak olyan szerencsések, hogy NEM élnek mélyszegénységben, mint Románia lakosságának majdnem fele.

Gyakran elgondolkodom azon, hogy miből ered a választás lehetősége.

Az életem szélsőségességéből, az oktatásból, a status quoval nem azonos, alternatív politikai neveléséből, amelyen átestem az elmúlt években, vagy a kiváltságosságából? Vagy abból a tényből, hogy bizonyos szempontból amúgy is kívül esek a rendszeren, tehát nem érint meg semmi, ami státuszt jelent. Vagy még nem érint meg? Nem tudom.

Különösen akkor gondolkodom el rajta, amikor anyával beszélek. Mindig felmerül köztünk az örökös kérdés: miért nem keresel több pénzt?

Miért nem keresek több pénzt az eszemmel, az általam beszélt legalább két idegen nyelvel, a képességgel, hogy jól tudok fogalmazni? Aztán megpróbálom elmagyarázni, hogy én vele ellentétben egy másik gazdasági rendszer szülöttje vagyok. Én, vele ellentétben, a főiskola után nem kaptam munkát és otthon, biztonságot életem végéig. És talán éppen azért, mert nem kaptam meg, és küzdenem kell értük, megjelenik az űr, ahol felteszem magamnak a kérdést: miért? Miért küzdök?

Anya erre azt válaszolja, hogy amikor a gyárban kezdett dolgozni, az a gondolat, hogy esetleg nem akarja vagy nem szereti, fel sem merült. Dolgozni kellett. Így működött. Senki nem kérdezte tőled: azt csinálod, amit szeretsz?

Na de, arra sem gondoltál, hogy boldog vagy-e?

ami lehetővé tenne számomra bankkölcsönt és saját lakást. Harminc éven keresztül fizetni irodai munkából egy hitelt, abból az irodai munkából, ami valószínűleg teljesen távol áll attól, amit szeretek, és amiért rajongok, olyasmiról volna, ami teljes lényemmel ellentétes. Valami olyasmiról, amihez nem tudnék alkalmazkodni, vagy nem tudnék egész ember maradni, megsemmisülnék ebben az adaptációs kényszerben. Ez nem azt jelenti, hogy bennem van a hiba, hanem azt, hogy a gazdasági rendszer a hibás, amelyben élünk.

Olyan gazdasági rendszerben élünk, amely azt mondja nekünk: ha elég szerencsés vagy ahhoz, hogy hozzáférhess az oktatáshoz, hogy pallérozd az elméd, hogy tudj növekedni és fejlődni anélkül, hogy folyamatosan hátrányos megkülönböztetés, zaklatás, kigúnyolás érne, vagy anélkül, hogy a szegénység és gyűlölet jobban megakadályozna, mint másokat, bingó, akkor elég kiváltságos vagy ahhoz, hogy egy éppen tisztességesen fizető álláshoz juss, amelyért eladhatod magad, és feladhatsz legalább harminc évet az életedből, ami alatt teljesen ki tudod fizetni a saját lakásod megvásárlásához felvett bankhitelt.

A következők az életkörülményeid: egy csődbe ment jóléti állam, ahol hibáztatnak, felelősségre vonnak és olyan helyzetbe kényszerítenek, ahol mindent megteszel azért, hogy felépítsd magadnak a társadalomból hiányzó minimális biztonsági hálót.

A szerencsés *választás*: egy ipari darológép, amely bedarál, és egy, a mentális egészségedre nézve rendkívül erőszakos alkalmazkodási folyamaton viszed keresztül. Kénytelen vagy megbékélni a felemésztő munkarend elfogadásával, a meritokratikus beszéd internalizálásával, amelyben állandóan önmagadat okolod és a személyes kudarckok közé sorolsz mindent, ami mellément, a jövedelmedet, ami aránytalan a befektetett erőfeszítéssel, azt, hogy nincs időd önmagadra és szenvedélyeidre, a depressziót, a szorongást, a disszociációt, a deperszonalizációt és minden túlélési mechanizmusodat.

Olyan gazdasági rendszerben élünk, ahol *választhatasz*, hogy lepaktálsz-e az ördöggel, hogy felnőtt életednek harminc évét rááldozod-e egy saját lakásra, mintha hatalmas ollóval tetőt vágnál a fejed fölé. Harminc évet vársz a betondobozodra, a neveddel ellátott papírra, a pár négyzetméternyi területre,

A na és holnap mit fogunk enni? gondolatot nem követheti más, mint a *hogyan jutunk élelemhez?*

Ezer dollár volt a bankszámlámon. Nehéz volt elképzelnem is ilyesmit, nemhogy kimondani. Ezer dollár. Pluszban. Amire nem volt szükségem azonnal. Néhány hétbe telt, mire hozzászoktam, de aztán elkezdtem kihasználni a pénz által nyújtott legnagyobb előnyt: a lehetőséget, hogy másra is gondoljak, mint a pénzre.

Tara Westover: A tanult lány

Amikor nincs pénz, kizárólag a pénz jár az eszedben. Amikor éhes vagy, kizárólag az étel jár az eszedben. Amikor nincs otthonod, amikor nem tudod, meddig lesz otthonod, vagy milyen pénzből, kizárólag az otthon jár az eszedben.

Végezzünk egy képzeletgyakorlatot! A földrajzi régióban, ahol élünk, hány embernek vannak fedezve az alapvető szükségletei, olyannyira jól fedezve, hogy kiélhesse vágyait? Hány embernek van pénze és otthona? Hány ember végez olyan munkát, ami nagyon távol áll a kellemestől, álmai hivatásától, napi nyolc, tíz, tizenkét órában, kizárólag azért, hogy legyen pénze és otthona? Hány ember kapja meg a minimálbért ezért a kimerítő munkáért, amely teljes mértékben felemésztja őt? Hány ember engedhet meg magának tisztességes lakást ezekből a munkákból, a minimálbérből? Hány embernek van még ideje, tere, fizikailag és mentálisan arra, hogy felfedezzen valami mást, mint a túlélésért folytatott harcot, a tizenakárhány óras kizsákmányoló munka után, amelyhez hozzáadódik még számtalan órányi nem értékelt, ingyen elvégzett háztartási munka?

Hány ember van jobb helyzetben, akik úgymond megütötték a főnyereményt, vagyis olyan családokban születtek, ahol lehetőségük nyílt alapvető szükségleteik kielégítésére, kényelmes menedékre és oktatásra az általános iskolától kezdve egészen az egyetemig? Hány olyan ember van, aki légkondicionált irodákban ül és tisztességes, tehát a minimálbérnél nagyobb fizetést kap, de nyolc, tíz, tizenkét órányi lélekromboló munkát végez, a nagyvállalatok profitjának növelése érdekében, ez által biztosítva az otthonára felvett, harminc évre

szóló bankkölcson visszafizetését? Hány ember tudja megélni igazándiból a vágyait és szenvedélyeit?

Virginia Woolf, az egyik leghíresebb modern brit író, aki nem mellékesen egy kiváltságos gazdasági helyzetben lévő nő volt, számtalanszor kiemeli, hogy a kettő közvetlenül kapcsolódik egymáshoz – a *Saját szoba*³ című esszéjében a következőket írja a művészetről, munkáról és pénzről:

Hadd meséljem el, hogy nagynéném, Mary Beton úgy halt meg, hogy leesett a lóról, amikor kilovagolt levegőzni Bombayben. Örökségem híre egy este érkezett el hozzám, körülbelül ugyanakkor, amikor megszavazták a női választójogról szóló törvényt. Egy ügyvéd levele pottyant a levélszekrényembe, és amikor kinyitottam, azt találtam benne, hogy a nagynéni évi ötszáz font járulékot hagyott rám. A kettő közül – a választójog és a pénz közül –, beismerem, a pénz látszott mérhetetlenül fontosabbnak. Korábban abból éltem, hogy alkalmi munkákért házáltam napilapoknál, itt egy számárbemutatóról, ott egy esküvőkről tudósítottam [...]. Ezek voltak a főbb hivatások, melyek 1918-ig nyitva álltak a nők előtt. Tartok tőle, hogy nem szükséges részleteznem e munkák nehezéjét, mert feltételezően önök is ismernek nőket, akik ilyesmikkel foglalkoztak; sem azt, milyen bajos megélni a pénzből, ha az ember maga keresi, mert vélhetőleg önök is megpróbálkoztak vele. Ezeknek a napoknak az emléket a félelem és keserűség hatja át [...]. Mindazonáltal, mint említettem, a nagynéni meghalt; és valahányszor felváltok egy tízshillingest, letisztul abból a rozsdából egy kevés; tűnik a félelem és keserűség. Lám csak, gondoltam visszacsúsztatva tárcámba az aprót, igazán figyelemreméltó – ha felidézem azoknak a napoknak a keserűségét – micsoda kedélyváltozást hoz az állandó jövedelem. Nincs a világon oly erő, amely elvehetné tőlem az én ötszáz fontomat. Étél, hajlék és ruha – mindörökre az enyém. Ezért a gürcöléssel és robottal együtt a harag és keserűség is megszűnik.

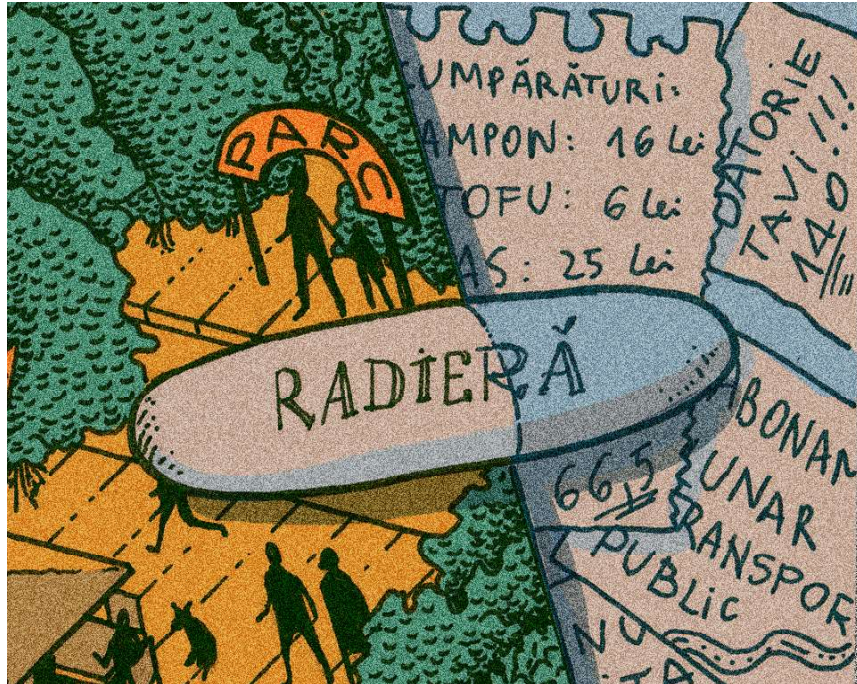
Valószínűleg nem tudta volna bárki megírni *A világítótornyot* vagy az *Orlandót*, akinek a kezdetektől biztosítva volt az élelme, otthona, ruházkodása. De bizonyára ezek a nagyszerű klasszikusok nem kerültek volna napvilágra,

3. A Virginia Woolftól származó idézetek forrása: Virginia Woolf, *Saját Szoba*; [ford. Bécsy Ágnes], Európa Kiadó, Budapest, 2017., cop 1986. (a ford.)

kereséséről szól. Változat, amelyben kétes részmunkaidős munkát vállalok, hogy legyen időm azt csinálni, ami érdekel; változat, amelyben olyan munkát végzek néhány hónapon át, amit utálok, hogy pénzt gyűjtsék az év hátralévő részére; az a változat, amelyben kimerítő fizikai munkát vállalok nyugaton évente négy hónapig, hogy a maradék nyolcban fizethessem a bérleti díjat; változat, amiben megpróbálom összekapcsolni a pénzigényt azokkal a dolgokkal, amelyekben hiszek, egy teljes munkaidős állásban egy nem kormányzati szervezetnél, amely az emberi jogokkal foglalkozik; változat, amelyben projektről projektre élek, miközben nagyobb adósságokat halmozok fel, mint a fizetésem; változat, amelyben reklámot gyártok vagy még több PR-t, mert nincs más választásom; az a változat, amelyben elköltözöm a nagyszüleim falusi házába, hogy ne kelljen bérleti díjat fizetnem; az az örömteli változat, amiben segítenek a szüleim, amikor elfogy a pénzem; az az örömteli változat, amiben nem kell bérleti díjat fizetnem, stb.

Ezeknek a lehetőségeknek a keresése olyan emberektől származik, akik kemény erőfeszítéseket tesznek azért, hogy legyen hol lakniuk, legyen mit enniük, és hogy azzal foglalkozhassanak, amivel szeretnének. Sok esetben választás kérdése, bizonyos embertípus noha rendelkezik a megfelelő készségekkel, pszichésen nem viselne el egy 9–6-os munkát egy multinacionális vállalatnál, minden cél és értelem nélkül, ahol talán jobban keresne, de minden a profitról szól. Így inkább a kevés pénzt, de lelki egészséget *választják*. Ennek a választásnak a lehetősége önmagában egy kiváltságnak tekinthető. Bizonyos értelemben a nem teljesítményelvű élet választásának lehetősége kiváltság, még akkor is, ha ez az élet minden társadalmi szabály szerint marginalizál.

A személyes példámmal kezdem előlről. Abban a gazdasági rendszerben, amelyben élünk, soha nem lesz annyi pénzem, hogy saját lakást vegyek magamnak, hacsak nem nyerek a lottón, vagy ha fel nem tűnik a semmiből egy gazdag, elfeledett rokon, aki rám hagyja az örökségét. Ezt szem előtt tartva úgy *döntök*, hogy kevés pénzből élek, és olyan dolgokkal foglalkozom, amelyek nem teszik annyira tönkre a lelki egészségemet. Ez azt jelenti, hogy nagy valószínűséggel soha nem lesz egy stabil munkahelyem, harminc éven át ugyanaz a munkahely,

Dolgozni a mentális téren, sajnos kiváltság, mikor egy pszichoterápiás foglalkozás ára 150 lejnél kezdődik, pszichoterápia, amelyet nem fedez az egészségbiztosítás, pszichoterápia, amely gyakran a neoliberalizmus és a status quo szolgálatában működik, és az a célja, hogy funkcionális, alkalmazkodó és produktív tagja légy egy diszfunkcionális társadalomnak.

Tulajdon, lehetőség, választás

Nem ismerek sok olyan embert, aki napi nyolc-tíz órában el tudna viselni egy lélekölő munkát. Talán azért, mert olyan emberekkel vesszük magunkat körül, akik hasonlítanak ránk. Ha a legtöbb barátomra és ismerősömre nézek, szinte mindegyikük egy-egy kis feltaláló. Látom őket, ahogyan folyamatosan azon dolgoznak, hogy túléljék a testi-lelki megsemmisülést, mintha apró csónakokra szállnának a viharos óceán nyílt vizén. Életük a végtelen változatok

vagy legalábbis nem abban a formában, ahogyan ismerjük őket, ha Virginia Woolf nem jutott volna örökséghez, és ha mentális képességeit és kreativitását arra pazarolja, hogy „egy szamaras showról vagy egy esküvőről írjon”, csak azért, hogy élelmet vehessen magának és kifizethesse az albérletét. És ha nem egy fehér brit nőnek született volna, aki a birodalom szívében alkotott és a klasszikus irodalom felé vezető úton az egyetlen igazságtalan akadály, amibe ütközött, az a nőket ért diszkrimináció volt, amelyről olyan világosan, líraian és fanyarul írt a *Saját szobában*.

Virginia Woolf ugyanebben a híres esszében felveti, hogy a csodálatos Erzsébet kori irodalomban miért nincsenek női szerzők:

Mert örökös rejtély, hogy miért nem írt egyetlen nő sem egyetlen szót az irodalom rendkívüli korszakában, amikor, úgy tűnik, minden férfi képes volt dalokra és szonettekre. Milyen feltételek között éltek a nők, kérdeztem magamtól; mert a regény, a képzelet szülötte, nem pottyan úgy oda a földre, mint egy kavics, ahogy a tudomány odapottyanhat; a regényes mű olyan, mint a pók hálójá, mely, ha mégoly lehetefinom is, de az élethez tapad mind a négy sarkán. Gyakran alig venni észre a kötést; Shakespeare darabjai például mintha csak maguktól függnének ott. De ha a hálót félrebúzzák, szélbekapva, közepét szétszaggatva, akkor az embernek rögtön eszébe jut, hogy az effajta hálókat nem testetlen lények szövögetik a puszta létben, hanem szenvedő emberi lények műve valamennyi, és olyan vaskos anyagokhoz tapadnak, mint az egészség, a pénz és a ház, amelyben élünk.

Átlépvé Virginia Woolf Angliájából napjaink Romániájába, kíváncsi vagyok, hogy miért nincsenek roma szerzők által írt regények a román *mainstream* irodalomban? Hogy lehet, hogy nincsenek dolgozó queer nők által írt regények? Hát transznemű nők által írottak? Nem-bináris emberek által írottak? Hogy lehet, hogy rendkívül kevés, többé-kevésbé kiváltságos nők által írt regény van, amely ezeknek a nőknek az életéről szól, és amelyekben nem érhető tetten a nőgyűlölet?

Ez további kérdéseket vet fel. Ki alkothat? Kinek vannak meg a feltételei az alkotáshoz? Gondolok itt gazdasági feltételekre, azaz arra, hogy szükség van egy otthonra, ételre, pénzre, amelyet nem fenyeget az a veszély, hogy holnap vagy egy hónap múlva eltűnik; szociokulturális körülményekre, azaz hogy hozzáféréssed legyen az oktatáshoz és egy olyan környezethez, amelyben intellektuálisan-művészileg fejlődhetsz, azaz szükség van egy biztonságos környezetre, hogy ne érjen hátrányos megkülönböztetés, alárendelés, zaklatás, kirekesztés; a képviselőről és az erőforrásokhoz való hozzáférésről van szó, szükség van egy olyan kulturális előfeltételre, amely biztosítja a termékeny és szabad alkotás lehetőségét, ahol olyan emberek vannak képviselve, mint te, ahol a történeted, a tapasztalatod és az igazságod érvényes, legitim, művészet.

Hogyan is tudnál alkotni a mélyszegénységben? Hogyan is tudnál alkotni, hogyha nincs mit enned?

És tegyük fel, hogy rengeteget dolgozol, és ennivalóhoz jutsz, és csodával határos módon nem merülsz ki teljesen a munkától, és marad egy kevéske időd arra, hogy alkoss, hogy megéld a vágyaid. Aztán felmerül a kérdés: hogyan alkothatnál az önigazolás jegyében, miből nyerhetnél önbizalmat, lehetőségeket, bátorságot, abban az esetben, ha nem volt hozzáféréssed a fent felsorolt feltételekhez? Hogyan alkothatnál a légüres térben, egy olyan kultúrában, ahol nem születik művészet olyan emberektől, mint te, olyan emberekről, mint te? Hogyan is hiheted, hogy az ilyesmi művészet? Hogyan is tudnál alkotni, amikor az összes hatalmi diskurzus kigúnyol téged?!

Nem tudnál, úgy ahogyan Virginia Woolf is leírja, hogy Shakespeare állítólagos nővére, bármennyire is tehetséges és rátermett lehetett volna, akár még bátyjánál is tehetségesebb, soha nem hihette volna, hogy író lehet a korabeli társadalmi-politikai helyzet miatt.

Hány olyan potenciális nő művész van a világon, aki olyan munkát végez, amelyet nem akar, és soha nem fog művészetet teremteni?

Tegyük fel, hogy szerencsés csillag alatt születted, és sokkal kevesebb akadályba ütközöl, mint mások.

Az alkotáshoz szükség van egy *saját szobára*, ahogyan Virginia Woolf mondja. Csakhogy száz évvel Virginia Woolf után naponta szembe kell néznünk az erős **neoliberalizmussal, amely önmagunk zsarnok felettesévé** tesz bennünket, és arra készít minket, hogy ostorozzuk magunkat a végtelen produktivitás érdekében, mint valami humán működés ritmusáról teljesen lecsatolt gépek. Idetartozik még az a sok millió külső inger, a szórakoztatóipar, a nagyvállalatok monopol helyzete a közmédia alakításában; az a sok millió inger, amelyek kimondottan azért vannak, hogy elragadják és töredékessé tegye a figyelmünket, amíg teljesen szét nem porlad / fel nem morzsolódik (ezt a folyamatot Jenny Odell szépen és részletesen leírja *How to Do Nothing* [Hogyan csináljunk semmit] című könyvében, amely a kortárs világ figyelemmel való gazdálkodásáról szól).

Tehát ez a saját szoba, amellet, hogy szabad fizikai tér, szabad mentális tér is kell legyen, amely ha egyszer megszabadul az alapvető szükségletek gondjaitól, több tíz, több száz más külső ingerrel van megtöltve.

Ez a saját szobád, amelyben alkotsz és virágzol, valójában egy mentális állapot.

Időre, térre, támogatásra és szerencsére van szükséged, hogy kialakítsd.

Az én életemben például olyan erős volt egy saját szoba iránti igény, hogy felülírta a magánytól való rettegést. Ez egy olyan önállóság kiépítését jelentette, amely lehetővé teszi számomra, hogy a magány örömforrássá változzon. És mindezt kemény érzelmi munkának, rengeteg könyvnek, és egy király terapeutának köszönhetem, aki tudatában volt a társadalmi egyenlőtlenségeknek, és évekig fogadott engem kevés pénz fejében, illetve barátnoknek, akik nagyon vigyáztak rám.

Mentális tér hiányában, amely megnyitja a saját szobámat, a fizikai tér egyáltalán nem segített volna, éppen ellenkezőleg, fekete lyuknak láttam volna, amelyben folyamatosan a sorozatfilmekbe temetkeztem volna, menekvésként a szorongás elől.